

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

УДК 340:13

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.1>

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Андрусів Л.М.,
*доктор юридичних наук, професор,
суддя Івано-Франківського міського суду
Івано-Франківської області*

Андрусів Л.М. Теоретико-прикладні аспекти юридичної техніки.

У статті комплексно досліджується юридична техніка як одна з фундаментальних категорій юридичної науки, що охоплює всі сфери та рівні правового регулювання – від формулювання правових норм до їх реалізації, тлумачення й систематизації. Наголошується на її провідній ролі у забезпеченні якості, логічної узгодженості, стабільності та ефективності нормативно-правових актів. Юридична техніка розглядається як системна сукупність засобів, прийомів, методів, способів і правил юридичної діяльності, що мають прикладне значення для правотворців, суддів, адвокатів, науковців та інших фахівців.

З урахуванням змін сучасної правової системи України, автор обґрунтовує необхідність формування цілісного теоретико-методологічного підходу до поняття, структури та функцій юридичної техніки. Здійснено порівняльний аналіз наукових підходів до її визначення у вузькому і широкому значеннях, а також до співвідношення суміжних понять: «законодавча техніка», «юридична технологія», «правова техніка». Акцентовано на проблемі термінологічної невизначеності, яка зумовлює потребу в подальшій систематизації й уніфікації теоретичних підходів у цій сфері.

Юридична техніка розглядається як міждисциплінарна галузь знань, що поєднує теоретичну та практичну площини правової науки, сприяючи розвитку правової культури, підвищенню правової визначеності та довіри до права як інструмента регулювання суспільних відносин. Підкреслюється її роль не лише як технічного, а і як концептуального інструмента правотворення, правозастосування та правотлумачення. У статті автор розглядає юридичну техніку не лише як інструмент формалізації правових норм, а й як засіб впорядкування юридичної діяльності в цілому.

Автором узагальнено підходи науковців до розуміння юридичної техніки, що дозволило виокремити її ключові функціональні характеристики: забезпечення точності та повноти правових норм, запобігання колізіям і прогалинам у законодавстві, підвищення стабільності правової системи. Зазначено, що склад інструментарію юридичної техніки змінюється залежно від виду юридичної діяльності, що зумовлює її адаптивність і практичну гнучкість. Також зроблено висновок, що подальше осмислення юридичної техніки є ключовим для удосконалення сучасної правової системи України.

Ключові слова: юридична діяльність, правове регулювання, юридична техніка, правотворчість, правозастосування, тлумачення норм права, якість нормативно-правових актів, ефективність правового регулювання.

Andrusiv L.M. Theoretical and practical aspects of legal technique.

The article comprehensively examines legal technique as one of the fundamental categories of legal science, covering all areas and levels of legal regulation – from the formulation of legal norms to their implementation, interpretation and systematisation. Its leading role in ensuring the quality,

logical consistency, stability and effectiveness of normative legal acts is emphasised. Legal technique is considered as a systematic set of means, techniques, methods, ways and rules of legal activity that are of practical importance for legislators, judges, lawyers, scientists and other specialists.

Taking into account the transformations of the modern legal system of Ukraine, the author justifies the need to form a holistic theoretical and methodological approach to the concept, structure and functions of legal technique. A comparative analysis of scientific approaches to its definition in a narrow and broad sense, as well as to the correlation of related concepts: «legislative technique», «legal technology», «legal technique» is carried out. Emphasis is placed on the problem of terminological uncertainty, which necessitates further systematisation and unification of theoretical approaches in this area.

Legal technique is considered an interdisciplinary field of knowledge that combines the theoretical and practical aspects of legal science, contributing to the development of legal culture, increasing legal certainty and trust in law as an instrument for regulating social relations. Its role is emphasised not only as a technical but also as a conceptual tool for law-making, law enforcement and legal interpretation. In the article, the author considers legal technique not only as a tool for formalising legal norms but also as a means of organising legal activity as a whole.

The author summarises the approaches of scholars to understanding legal technique, which has made it possible to identify its key functional characteristics: ensuring the accuracy and completeness of legal norms, preventing conflicts and gaps in legislation, and increasing the stability of the legal system. It is noted that the set of legal technique tools varies depending on the type of legal activity, which determines its adaptability and practical flexibility. It is also concluded that further understanding of legal technique is key to improving the modern legal system of Ukraine.

Key words: legal activity, legal regulation, legal technique, law-making, law enforcement, interpretation of legal norms, quality of normative legal acts, effectiveness of legal regulation.

Постановка проблеми. Юридична техніка виступає одним із ключових інструментів професійної юридичної діяльності та охоплює всі сфери і рівні правового регулювання – від правотворчості до тлумачення і реалізації права. Сучасна правова система постійно зазнає трансформацій, що зумовлює підвищені вимоги до якості нормативно-правових актів та ефективності правового регулювання. У цих умовах значення юридичної техніки як системи засобів, прийомів і правил юридичної діяльності суттєво зростає. Саме вона забезпечує правову визначеність, логічну узгодженість і стабільність законодавства, а також сприяє усуненню правових колізій і прогалин.

Актуальність дослідження юридичної техніки також обумовлена зростанням ролі технологічних аспектів у правотворчому процесі. Крім того, відсутність єдиного підходу до поняття та структури юридичної техніки, різноманітність наукових поглядів на її елементи та функції, а також зміщення акценту на її прикладну цінність свідчать про потребу у формуванні цілісного теоретичного підґрунтя для подальших досліджень.

Отож, всебічне вивчення юридичної техніки як складної правової категорії, що має як методологічне, так і прикладне значення, є надзвичайно актуальним у контексті вдосконалення правової системи, забезпечення якості нормативного регулювання та розвитку правозастосовної практики в Україні.

Юридична техніка як правова категорія охоплює всі сфери та рівні правового регулювання суспільних відносин. Поняття «юридична техніка» широко застосовується в сучасних наукових дослідженнях, що свідчить не стільки про зміну наукових трендів, скільки про глибоке усвідомлення науковою спільнотою її фундаментального значення. Популярність техніко-юридичної проблематики зумовлена, насамперед, вирішальним впливом юридичної техніки на якість і ефективність нормативно-правових актів, а відтак – на вдосконалення всієї правової системи держави. Окрім того, юридична техніка становить основу професійної юридичної діяльності, забезпечуючи створення, тлумачення та застосування права на високому якісному рівні, що в підсумку сприяє формуванню ефективної та суспільно орієнтованої правозастосовної практики.

Мета дослідження: комплексне вивчення юридичної техніки як багатогранного інструментарію правотворчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності, з'ясування її змісту, структури, функціонального призначення, а також виявлення особливостей і напрямів удосконалення юридико-технічного забезпечення. Дослідження спрямоване на узагальнення наукових підходів до поняття юридичної техніки, окреслення її елементного складу, виявлення прикладного значення для забезпечення якості та ефективності юридичної діяльності.

Стан опрацювання проблематики. Прикладом значущості техніко-юридичного забезпечення та вдосконалення правотворчої діяльності є одне з досліджень В. Косовича – «Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти», у якій автор виокремлює технологічно-юридичні недоліки нормативно-правових актів, які поділяються за формою прояву (чітко виражені, частково виражені, латентні), за стадіями нормотворення, за частиною змісту, у яких норма чи акт мають «дефекти» з точки зору техніки права. Водночас дослідження техніки правотворчості проводили О. Бандурка, І. Биля-Сабадаш, Ж. Дзейко, Б. Даневич, Н. Задирака, В. Копейчиков, О. Мурашин, Т. Подорожна, П. абінович, В. Риндюк, В. Тацій, Ю. Шемшученко, О. Ющик та інші.

Виклад основного матеріалу. Необхідно спершу звернутись до категорії «юридична техніка». У працях вітчизняних науковців простежується загальна узгодженість підходів до її розуміння, які, хоча й мають певні варіації, не демонструють принципових відмінностей. Водночас така уніфікованість не свідчить про відсутність наукових дискусій у цій сфері.

Про це, зокрема, свідчить розмаїття точок зору щодо співвідношення понять «юридична техніка», «законодавча техніка», «юридична технологія». Така невизначеність у термінології свідчить про відсутність єдиного науково обґрунтованого підходу до класифікації та систематизації зазначених понять, що залишає простір для подальших досліджень [11].

Юридична техніка – це галузь знань про правила ведення юридичної роботи та створення в її процесі різних юридичних документів, письмового окреслення змісту нормативно-правових актів, оформлення юридичних документів, вираження правового аналізу юридичних прав і обов'язків тощо. У сучасних умовах юридичну техніку виокремлюють у самостійну галузь юридичної науки, орієнтовану на розв'язання практичних завдань. Юридичну техніку застосовують адвокати, судді, нотаріуси, парламентарі, урядовці, управлінці [10, с. 138].

Ж. Дзейко вважає, що під юридичною технікою доцільно розуміти систему засобів і правил здійснення юридичної діяльності уповноваженими суб'єктами, спрямовану на досягнення юридичного результату [5, с. 58].

Єдиного визначення чи підходу до розгляду юридичної техніки немає, що є цілком виправданим з огляду на наукове, методичне та прикладне значення юридичної техніки. І. Биля-Сабадаш справедливо підкреслює, що юридичну техніку слід аналізувати як у широкому, так і у вузькому значеннях [2, с. 22]. У широкому розумінні юридична техніка – це сукупність засобів і методів, які допомагають перетворювати цілі державних органів або суспільних інституцій у правові норми та ефективно їх застосовувати. Вона охоплює різні способи створення і використання правових норм. Юридична техніка включає суспільні засоби, такі як моральні та соціальні норми, спеціально-юридичні – договори, правила і принципи права, а також технічні засоби – різні інструменти, що допомагають у юридичній роботі.

І. Биля-Сабадаш зазначає, що у вузькому розумінні юридична техніка пов'язана із зовнішніми проявами юридичної практики, тобто з діяльністю щодо створення, тлумачення та реалізації юридичних приписів, яка розглядається в контексті накопиченого соціально-правового досвіду [3, с. 462]. У такому разі, зовнішньою формою юридичної техніки є юридичні документи і у цьому значенні юридична техніка – це набір правил і норм, які визначають, як правильно оформлювати зміст правових актів, таких як закони, підзаконні нормативно-правові акти, рішення судів або акти тлумачення норм права, у письмовій формі.

На погляд Д. Манько: «юридична техніка і технологія – це заснована на високому рівні правової культури професійна діяльність юриста, пов'язана із мистецтвом створення, обнародування, впорядкування та тлумачення юридичних документів. Сутність юридичної техніки і технології відображається у складових елементах її поняття: мистецтво – включає техніку (юридичний інструментарій); технологію (інтелектуальні затрати, знання, досвід, методики); правову культуру; творіння – включає наступні форми (складання; зміна; відміна); обнародування та опублікування; впорядкування – включає (облік нормативно-правових актів та довідкові правові системи; кодифікація; інкорпорація; консолідація); тлумачення – включає (з'ясування та роз'яснення змісту нормативно-правових актів); юридичні документи – нормотворчі; інтерпретаційні; правозастосовчі; право реалізаційні» [6, с. 103].

В. Середюк вважає, що юридична техніка становить не лише одну з найактуальніших, але й одну з найскладніших проблем сучасної юридичної науки. Попри вагомий доробок класиків юриспруденції ХХ століття, вітчизняна правова наука, на його думку, лише на початковому етапі фор-

мування цілісної теорії юридичної техніки – знання, яке має важливе значення як для вирішення теоретичних, так і прикладних юридичних питань [7, с. 24].

На думку Ю. Цуркан-Сайфуліної та Ю. Агатій: «юридична техніка є комплексним інструментом, який забезпечує високу якість законодавства, його доступність та ефективність у правозастосуванні. Вона відіграє важливу роль у розвитку сучасних правових систем, допомагаючи уникати правових колізій, зменшувати прогалини в законодавстві та забезпечувати узгодженість між нормативно-правовими актами. Ефективне використання юридичної техніки сприяє підвищенню рівня правової визначеності, що, у свою чергу, забезпечує стабільність правової системи та довіру до неї з боку громадян і суб'єктів господарювання» [8, с. 382].

І. Шутак та І. Онищук розглядають юридичну техніку як сукупність прийомів і правил, що використовуються у процесі підготовки, розгляду, прийняття та оприлюднення нормативно-правових, правозастосовних і тлумачних актів. Зазначені інструменти покликані забезпечити повноту, точність, доступність і економічність правових документів, а також їх відповідність як суспільним умовам, так і намірам суб'єкта нормотворчої чи тлумачної діяльності [9, с. 21].

І. Борщевський та О. Гринь підкреслюють, «що юридичну техніку слід розглядати як багатоаспектну категорію для вираження певних основних сторін, проявів юридико-технічного в праві. Проблема визначення складу юридичної техніки, тобто набору того юридичного інструментарію, за допомогою якого забезпечується досягнення цілей юридичної діяльності, представляє значний інтерес у юридичній науці. Проблема виділення елементів юридичної техніки тісно пов'язана з її поняттям. Серед елементів юридичної техніки в літературі називаються прийоми, засоби, правила, методи, способи і т.д. У юридичній науці сформувалися два найбільш поширених підходів до визначення поняття «юридична техніка» – вузький та широкий. Як перший, так і другий підходи авторів виключають сумніви щодо наявності у складі юридичної техніки таких її елементів, як засоби та прийоми. У свою чергу, різні позиції вчених про поняття юридичної техніки говорять про різні види даних засобів та прийомів, а також про можливу наявність інших поряд із засобами та прийомами елементів юридичної техніки (правил, методів). Для дослідження поняття, засобів та прийомів юридичної техніки можна виділити ряд наукових проблем, які, безумовно, потребують окремого опрацювання та вивчення. Визначення засобів та прийомів юридичної техніки залежить від розуміння дослідниками-правознавцями лінгвістичного трактування термінів «засоби» та «прийоми». Крім цього, сенс одних і тих дефініцій по-різному сприймається вченими» [4, с. 33].

У попередніх дослідженнях було виокремлено основні сутнісні ознаки юридичної техніки, що дають змогу сформулювати її поняття. Зокрема, її зміст утворюють правила, засоби, прийоми та способи, які застосовуються в юридичній діяльності, охоплюючи сфери правотворчості, правозастосування та тлумачення норм права. Основною метою впровадження цих інструментів є підвищення якості й ефективності юридичної роботи [1].

Розглянемо більш детально ці характеристики юридичної техніки. Щодо інструментарію юридичної техніки, то відповідно до проаналізованих позицій науковців, техніка включає в себе: засоби, прийоми, правила, методи, способи юридичної діяльності, що формують її змістове наповнення. Сукупність такого інструментарію є різною для кожного виду юридичної діяльності, і ця відмінність продиктована специфікою та особливостями конкретного виду юридичної діяльності.

Функціональне призначення полягає в тому, що юридична техніка є інструментом професійної юридичної діяльності та використовується у правотворчості, правозастосуванні, тлумаченні норм права та систематизації (кодифікація, інкорпорація, консолідація). Окрім того, для юридичної техніки характерна певна її універсальність, оскільки, вона охоплює всі сфери та рівні правового регулювання.

Основна мета юридичної техніки полягає у забезпеченні якості, ефективності та правової визначеності юридичної діяльності та її результатів, а саме: забезпечення повноти, точності, доступності та якості правових актів; уникнення правових колізій і прогалин; підвищення правової стабільності та довіри до правової системи.

Окрім того, проаналізовані погляди вчених вказують на те, що юридична техніка досліджується в широкому і вузькому значеннях. У широкому – як система засобів реалізації правових цілей у межах правового регулювання, у вузькому – як набір правил формулювання, оформлення і систематизації правових актів.

Також зауважимо, що вона не має єдиного визначення, і така ситуація, на наш погляд, зумовлена її міждисциплінарною природою та прикладною цінністю. Однак, юридична техніка є орієн-

тованою на розв'язання прикладних завдань, а не теоретичних, адже, її застосування впливає на розвиток законодавства, судову практику, правоохоронну та нормотворчу діяльність.

Саме тому юридична техніка формується як структурована система знань і інструментів, адаптована до потреб законодавчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності.

Ці сутнісні характеристики дають можливість визначити поняття юридичної техніки, як системну сукупність правил, засобів, прийомів, способів і методів юридичної діяльності, що застосовуються у сфері правотворчості, правозастосування, тлумачення та систематизації нормативно-правових актів з метою забезпечення їхньої внутрішньої узгодженості, правової визначеності, доступності, повноти та ефективності регулювання суспільних відносин.

Висновки. Юридична техніка як системна та міждисциплінарна правова категорія відіграє ключову роль у забезпеченні якості, ефективності та правової визначеності юридичної діяльності. Її значення особливо зростає в умовах динамічних змін правової системи України, що потребує чіткого, логічного й узгодженого нормативного регулювання.

Під час дослідження встановлено, що юридична техніка охоплює усі види юридичної діяльності – від нормотворчості до правозастосування і тлумачення норм права. Вона виступає не лише як інструмент формалізації правових норм, а й як засіб впорядкування юридичної діяльності в цілому. Аналіз наукових підходів дозволив дійти висновку, що юридична техніка розглядається у двох основних значеннях: у широкому – як сукупність засобів реалізації правових цілей за допомогою права; у вузькому – як набір правил формулювання, оформлення та систематизації правових актів.

Погляди провідних науковців підтверджують багатогранність юридичної техніки, зокрема її складників – засобів, прийомів, правил, методів і способів юридичної роботи. Ці елементи формують її змістове наповнення, забезпечуючи як внутрішню узгодженість актів, так і зменшення прогалин, колізій та правової невизначеності.

Юридична техніка має суттєве прикладне значення, адже, використовується не лише в законодавчості, а й у діяльності правозастосовців (судів, адвокатів, органів виконавчої влади). Її роль полягає в підвищенні якості нормативно-правових актів, їх доступності, точності, структурної логічності та відповідності волі суб'єкта нормотворення.

Водночас наукова спільнота ще не виробила єдиного підходу до визначення поняття юридичної техніки та класифікації її елементів. Це свідчить про актуальність подальших досліджень у цій сфері, зокрема в напрямі розроблення узагальненої теоретичної моделі юридичної техніки, адаптованої до сучасних потреб правової системи.

Отже, юридична техніка може бути визначена як системна сукупність правил, засобів, прийомів, способів і методів юридичної діяльності, що застосовуються у сфері правотворчості, правозастосування, тлумачення та систематизації нормативно-правових актів з метою забезпечення їхньої узгодженості, повноти, доступності та ефективності правового регулювання. Її подальше теоретичне осмислення та прикладне вдосконалення становить важливий крок до посилення правової стабільності, прогнозованості та ефективності правової системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрусів Л.М. Техніко-юридичні та методологічні засади оприлюднення нормативно-правових актів: монографія. Київ-Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2020. 444 с.
2. Биля І.О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 201 с.
3. Биля-Сабадаш І.О. Юридична техніка як різноаспектна категорія. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 16. С. 37–45.
4. Борщевський І.В., Гринь О.Д. Сутність, зміст та значення юридичної техніки як правової категорії права. *Правова держава*. 2021. № 44. С. 30–36.
5. Дзейко Ж.О. Особливості законодавчої техніки як виду юридичної техніки: загальнотеоретичні аспекти. *Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 року)*. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 56–58.
6. Манько Д. Щодо визначення поняття юридичної техніки та технології. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 100–104.

7. Середюк В.Ю. Розвиток юридичної техніки тлумачення норм права на сучасному етапі. *Київський часопис права*. 2021. № 3. С. 23–29.
8. Цуркан-Сайфуліна Ю., Агатій Ю. Роль юридичної техніки в забезпеченні якості законодавства: теоретичні основи та практичні аспекти. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 380–384.
9. Шутак І.Д., Онищук І.І. Юридична техніка: навч. посіб. для вищих навч. закл. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.
10. Шутак І., Легін Л. Техніка опублікування нормативно-правових актів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 136–143.
11. Юридична техніка: курс лекцій / за ред. І.Д. Шутака. Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2015. 295 с.